

BORGERVÆBNING OG POLITIKORPS I ASSENS

Af *Lauritz Maaløe*

Før Midten af Femtuhundrederne hører vi intet positivt om en Væbning af nogen Art i Assens, saalidt som vistnok andetsteds, skønt vægtige Vidnesbyrd taler for, at noget saadant tidligt har været at finde under en eller anden Form. Og fra Christian d. IV's til Christian d. VII's Tid dukker kun glimtvis og med lange Mellemrum nogle faa Ord eller et Par Linjer op i Arkivalierne, der antyder Tilværelsen af en Væbning. Og Forklaringen kan kun være den, at denne Væbning, disse Borgerkorps, har været saa selvstændige Institutioner, at alle andre Funktioner i Købstæderne har været ubørte deraf.

En Bekræftelse paa, at det har forholdt sig saaledes, ogsaa andetsteds end i Assens, finder man deri, at saa at sige ingen Rigshistorie beskæftiger sig med Forholdet. Erik Arups Danmarkshistorie er vistnok en Undtagelse.

Han skriver om Borgervæbningerne, efter at have bemærket, at det under Christian d. IV gjaldt om Bønderne, at hver tiende Bonde var værnepligtig: „Mest tilslutning fandt tanken om en borgervæbning i byerne. Det er et besynderligt træk i den borgerlige overklasses mentalitet, at den i lange tider har sat sig en ære i at give sig et militærisk anstrøg. Købmandsoverklassen i byerne kunde erhverve rigdom, men dog ikke adelsmandens medfødte fornemhed; det syntes dem, at hvad de manglede, var netop krigerære; den skulde borgervæbningen skaffe dem; de var som adelen villige til at ofre deres liv for kongen og riget. Ved deres deltagelse i borgervæbningen paa egen bekostning hævede disse velstaaende borgere sig ialtfald over den øvrige bymenighed; naar borgervæbningen trak op, var ingen i byen i tvivl

om, at her saa man samlet og krigersk udstafferet byens bedste borgere for sig — — — —“.¹

Maa det være nærværende Forfatter tilladt at være af en anden Mening, have et noget andet Syn paa disse Forhold.

Det første, man hører om Borgervæbninger i fynske Købstæder, er, som antydet, fra Tiden omkring Femtnehundredernes Midte, og Oplysningerne fremkommer i en Afhandling i Historisk Tidsskrift (II. R., 1. Bd.) af P. V. Jacobsen. Om tidligere Tidens Forhold i denne Henseende savnes fuldstændigt enhver Underretning. Men kan der tvivles om, at der for vore Købstæders Vedkommende, saavidt deres Opstaaen falder sammen med Assens' Tilblivelse, har eksisteret en Væbning under en eller anden Form allerede da?

Alene det, at de, for Fyens Vedkommende, alle paa Odense nær er anbragte ved Øens, for en Angriber lettest tilgængelige og fra Naturens Haand, mod dennes Luner, bedst beskyttede Pladser, tyder herpaa. De har haft en Opgave udover den at samle Handelen og gøre det muligt at beskatte den; de har været anbragte som Spærreværker i det — indtil deres Opstaaen — ubeskyttede og ubeboede Ingenmandsland, hvori store Strækninger af fynske og sjællandske Kystegne ifølge Saxo bestod paa hans Tid.

Et Stednavn som „Skaagaard“ i Assens bekræfter Sandsynligheden af, at her tidligt har været et Værn. Navnet kan overføres til moderne Sprog som Skovgærde, og Gærde atter til Spærring; her har, mellem Byen og den Skov, der omgav den, eksisteret et „Bulværk“, omend af noksaa primitiv Beskaffenhed; et Gærdes Opgave var at værne det omgærdede.

Men endnu sikrere paa, at Aaret 1558, det første, man ved noget positivt om i denne Henseende, tidsmæssigt ligger langt bag Tilblivelsen af et alvorligt tilsigtet Forsvar af Assens og andre fynske Byer, maa dog ubestrideligt fremgaa af, at en Fæstningsmur med Porte og Hovmeder, Skandser foran disse, da allerede tilhørte Historien, idet

¹ Erik Arup: Danmarks Historie II, S. 629.

de — paa Portene nær — paa et eller andet Tidspunkt efter Grevefejden — altsaa omkring en Sned Aar, før de af Jacobsen meddelte Oplysninger fremkommer, er forsvundne. Hvornaar disse Mure og Porte med Skandser blev til, vides der beklageligvis intet om.

Ligesaa lidt kender man disse Byers befolkningsmæssige Størrelse. De første foreliggende Folketællingstal skriver sig fra 1769; da havde fynske Byer følgende Indbyggerantal:

Odense	5484
Svendborg	1815
Nyborg	1637
Assens	1139
Faaborg	1136
Middelfart	736
Kerteminde	706
Bogense	430

Ifølge de af P. V. Jacobsen anførte Tal for Borgervæbningerne i 1558, var disse da

Odense	214
Svendborg	193
Assens	168
Nyborg	156
Kerteminde	126
Middelfart	115
Faaborg	99
Bogense	86

Antager man nu, at de 168 Væbningsmænd i Assens har været Ægtemænd, fremdeles at der i hvert Ægteskab har været gennemsnitligt 3 Børn, og hertil føjer nogle Søfolk og nogle løse Eksistenser, der ikke har været regnet med i denne Forbindelse, kommer man til det Resultat, at Indbyggerantallet i Assens da har været omkring 8—900 Mennesker.

Det er da dette lille Samfund, der har rejst Fæstningsmure, Porte og Hovmeder omkring Byen. Da Christian d. IV i 1628 paabød Anlægget af de Volde, der da blev anlagte, deltog ganske vist Herredets Bønder i Opførelsen, ved personligt Arbejde og ved en ugentlig Afgift af Helgaarde, Halvgaarde og Boelsteder paa henholdsvis 8, 4 og 2 Skilling, og noget lignende har vel været Tilfældet, da Murene og Portene blev til paa et ukendt Tidspunkt, men trods dette har dette Fæstningsbyggeri tynget alvorligt paa det lille Samfund, de 168 Borgere, Assens da i det højeste havde at fordele sine Byrder paa.

Og naar den citerede Historiker taler om de velhavende Bedsteborgere, der, naar Borgervæbningen trak op, hævede sig over den øvrige Bymenighed ved deres militære Anstrøg, glemmer han at tage i Betragtning, at al Sandsynlighed taler for, at der ingen var til at nyde det imponerende Syn; de deltog alle i Opmarchen, fraset Koner og Børn.

Og saa de velhavende Købmænd? Gennemgaar man Listen fra 1558, finder man 2, skriver to, Købmænd; thi naar een kaldes Kræmmer, hidrører dette sikkert nok ikke fra Mandens Stilling, men er hans Familienavn, idet det andetsteds fra vides, at en Slægt af Navnet Kræmer da forekom i Assens. Kun ialt 41 af de 168 Mænd har vedføjet en Betegnelse af deres Erhverv, og det er da Møllere, Bagere, Tømrere, Murere, Snedkere, Skræddere og Skomagere, lige ned til en Kældersvend, der optræder. Resten — med Fradrag af 20, der opgives at være for gamle til at bære Vaaben, ialt 107 Mand — maa antages at have ernæret sig kummerligt af et vantrent Avlsbrug som Fæstere af Bymarken.

Men hvor bliver saa de brovtende Velhavere af? Nej, der har sikkert ligget al mulig Alvor bag alt dette.

Et Par Snese Aar efter, nemlig i 1598, viser det sig da ogsaa, at Christian d. IV behandler Borgervæbningsspørgsmaalet alt andet end spøgefuldt. Han har bragt i Erfaring, skriver han til Lensmanden, Erik Hardenberg paa Hagenskov, at Borgerne i Assens ikke var saaledes „stafferede med Vaaben og Værger“, som de burde være, „saa

de kunde være rede, om saa gjordes behov“. Han befaler da Erik Hardenberg at kalde Borgerne for sig og taksere dem, saaledes at enhver kom til at holde de Vaaben og Værger, som han *af yderste Formue* kan afstedkomme. Kongen skriver, at han har tænkt sig Borgerne væbnede saaledes, nemlig hvor der er 100 Mand, skal der være 60 Skytter med Stormhue, 20 med lange Spidser og fuld Rustning og 20 med Hellebarder.

Her kan indskydes, at Listen fra 1558 har 86 med Harnisk, Spyd og Kaarde, 64 med Rør (Bøsse) og Kaarde og 18 med Hellebard og Kaarde, desuden 20, der for de 5's Vedkommende ejer Harnisk, Spyd og Kaarde, 6 Rør og Kaarde og 9 med Hellebard og Kaarde; men disse 20 er de tidligere omtalte, der ikke er vaabendygtige paa Grund af Alderdom.

At Christian d. IV ikke synes helt tilfreds med disse Væbninger, er en anden Sag. I 1611 skriver han til Feltherren Anders Sinclair, der ligger ved Kalmar, og som har forlangt Forstærkninger af forskellig Art, Folk og Materiel: Udaf din Skrivelse haver jeg fornummet allehaande, som Dig mangle skulde. Først begærer du, at du maatte bekomme 300 Mand af Købstæderne (altsaa af Borgervæbningerne) her i Danmark. Saa maatte jeg gerne vide, hvad for et Betænkende det skulde være, at man nogle uforsøgte (uprøvede og uøvede) Borgere skulde lægge udi slig en Fæstning.“ Men Kongens Tvivl om Borgermændenes Egnethed er jo dog blot grundet i deres Mangel paa militær Øvelse og Erfaring.

Ved Nytaarstid 1643—44 er Kongen i Assens, hvor han opholder sig et Par Uger, og straks efter Ankomsten skriver han til Corfits Ulfeld: „Jeg er, Gud være lovet, igaar kommen hid, og funden dem her i en temmelige Confusion, dog haver det, Gud være lovet, fluks sat sig, og enhver ved nu, hvad de skal gøre med de ringe Middel, forhaanden er — — —. Det Gevær, som forhaanden er, skal sendes hid, saasnart ske kan; thi her tales om Gevær og Krudt baade aarle og silde.“

Det er jo sikkert den lokale Borgervæbning, der taler om Gevær og

Krudt fra Morgen til Aften, og den, der skal bruge de Geværer, Corfits Ulfeld skal sende hurtigst muligt, samt fremdeles den, der ved, hvad den skal gøre med de ringe forhaandenværende Midler.

Efter dette gaar der saa 35 Aar — til 1679 —, før blot et enkelt Ord minder om Emnet, idet Stadskaptejn Jens Johansen Groth nævnes; han ansøger paa en Fredericia-Apotekersvends Vegne om Eneret paa at drive Apotek i Assens.

I 1701 viser Kæmnerregnskabet, at Borgmester Lauge Hansen har faaet godtgjort et Udlæg paa 5 Mark 8 Skilg. for Exercerpladsen, „den Tid, da Borgerskabet gjorde Parade ved kgl. Majestæts Durchtog“.

1772 nævnes Skyttelaugene blandt Raadhusets gode Kunder, saaledes „de unge Karles Skyde-Kompagni“, der efter endt Skiveskydning „forføjer sig tilbage til Raadhuset“, hvor de er traadt an om Morgen, „hvorefter de om Aftenen fornøjede sig med Dans og Musik, og der blev drukket Skaaler med de inderligste Ønsker for det hele kongelige Huuses Velgaaende“.

Dette Besøg gentages 3. Septbr. 1781, da Kompagniet, der maa opfattes som 2den Afdeling af Borgerkorpset, og hvis Medlemmer bestod i Haandværkssvende, Tjenestekarle o. l., ugifte og endnu ikke Borgere, deltog i en Indvielsesfest paa det nyrestavrede Raadhus.

I Juni 1787 rejser Prinsesse Louise Augusta gennem Byen, og Borgerskabet (-korpset), sammen med de unge Karles Kompagni, paraderer under Gevær med flyvende Faner og klingende Spil ved Ankomsten og Afrejsen; mangfoldige Kanonskud lød.

Endelig i Maj 1790 ses det, at Borgerne har spurgt, om det maa være dem tilladt at paradere under Gevær ved Kronprins Frederiks Ankomst.²

Dette er alt, hvad Assensarkivalier har at fortælle om Byens Borgervæbning i halvandet Hundrede Aar. Men saa sker der noget. Det er Forholdet til England, der faar Kronprins Frederik (d. VI) til at

² Dette og det nærmest forudgaaende fra nærv. Forfatters Arbejde: „Assens gennem 700 Aar“.

blande sig i Sagen og live op i Dødvandet. I Marts 1801 modtager Byfoged Nelleman fra Danske Kancelli og gennem Stiftamtet følgende, 5. Marts daterede

Pro Memoria.

„Da de nærværende, kritiske Omstændigheder udfordre, at enhver Statsborger bør saavidt muligt personlig bidrage til Fædrelandets Forsvar og selv værne for deres Ejendommens Sikkerhed mod fjendtlige Overfald, for hvilken Pligt Købstædernes Indvaanere ligesaa lidet som Landboerne ere fritagne, saa har Hs. Majestæt med Hensyn til at frembringe den størst mulige Virkning af en væbnet Borgermagt, og at give denne Indretning saa stor Fuldkommenhed, som Omstændighederne tillader, ved Resolution af Gaars Dato allernaadigst befale, at følgende Poster skal tjene til Regel ved Organisationen af det borgerlige Militære i Købstæderne.“

Derefter følger Bestemmelser om endel Enkeltheder, ordnede i Paragraffer, men her gengivet noget forkortede og sammentrukne:

Der skal i enhver Købstad, hvor ikke særlige Forhold forbyder det, indrettes et militært Borgerkorps i 2 Afdelinger, 1ste Afdeling indbefatter alle Borgere, der ikke paa Grund af Svaghed af en eller anden Art er uduelige til Vaabenbrug, medens 2den Afdeling skal bestaa i Vaabendygtige uden Borgerskab; Indhavere af visse Embeder er undtagne. Korpsene skal staa under Byens Overøvrighed og kommanderes af de Borgere, Overøvrigheden udnævner til Kaptejn, Løjtnanter eller Underofficerer, 1ste Afdeling skal straks øves i Exercits og Skydning, 2den Afdeling ikke, før der kan befrygtes fjendtligt Overfald.

1ste Afdelings nærmeste Pligt bestaar i at holde Orden i paagældende By, 2den Afdeling paalægges det at afværge fjendtligt Angreb. Hele Korpsets Pligter bestemmes ved et af Kancelliet approberet Reglement.

Vaabnene skal bestaa i Geværer med Bajonetter, Bajonetgehæng og Patrontasker. Befalingsmændene bære Sabel. Hvert Korps skal have Fane og Tromme.

I Søkøbstæderne, der er mest udsatte, skal Geværer straks anskaffes til Bevæbning af 2den Afdeling, men Overøvrigheden bestemmer hvormange. Omkostningerne reparerer paa alle Købstæder indenfor paagældende Overøvrigheds Omraade. Vaabnene opbevares paa Raadhuset og udleveres kun med Overøvrighedens Samtykke.

Den øvrige Armatur, samt de Kanoner, der er forlangte af nogle Søstæder, vil senere blive nærmere bestemt. Omkostningerne ved Anskaffelsen heraf, samt af Faner og Trommer lignes paa alle bosiddende Indbyggere, og intet Privilegium fritager for denne Byrde.

Hver tjenstdygtig i 1ste Afdeling skal anskaffe Patrontaske og Bajonet, samt en Kokarde, der bæres paa Hatten. Farven bestemmes af Overøvrigheden. Omkostningerne herved, samt ved Tambourens Mundering lignes af Taxerborgerne; Tambourens Løn udredes af Kæmnerkassen.

Befalingsmændene bære særskilt Uniform, som de selv betaler, men som de skal gøre Overøvrigheden Forslag om.

Derefter befales det Amtmanden at foranledige Organisationen af disse Korps efter de fremsatte Grundsætninger, først i de mest udsatte Købstæder; er nogen Købstad uskikket, skal det indberettes til Kancelliet.

Til Befalingsmænd udnævnes de dueligste, og der skal tages Hensyn til, om Vedkommende har Borgernes Tillid og Agtelse.

Til Slut befales det Byfoged Nelleman uden Ophold at foranstalte et Korps organiseret i Assens, og der udveksles nu en Række Skrivelser mellem ham, Stiftamtet og Kancelliet. Stiftamtet har saaledes tilskrevet Kancelliet og anmodet om Tilsendelse af 6—700 Bandolerer og Patrontasker, samt 1000 à 1200 Geværer, foruden fornødent Krudt og Kugler. Men disse Ønsker kan ikke efterkommes, kun kan man love ved første Skibslejlighed at sende 200 Geværer, der skal fordeles mellem de mest udsatte Købstæder og i Forhold til deres Korpsers Størrelse. Det viser sig da, at man har anset de nordligst beliggende Byer for de værst udsatte. Geværerne skal tildeles Assens med 50 Stkr., Bogense med 30, Middelfart med 60 og Kerteminde ligeledes med 60.

Løvrigt, skriver Kancelliet, bør man opmuntre samtlige Borgere til uden Ophold at anskaffe sig brugelige Geværer, med eller uden Bajonetter og Bandolerer. Patrontasker og Bandolerer skal straks anskaffes for Byernes Regning, under Hensyn til Antallet af Geværer. Man skal ligeledes straks hos de Handlende rekvirere, hvad der forefindes af Krudt og Bly, der mod billig Betaling bliver Byens Ejendom.

Om Geværerne hedder det nærmere, at de skal tildeles de dueligste Skytter, der skal danne en særlig Afdeling. Der skal dannes en anden særlig Afdeling af alle, der paa egen Bekostning fremstiller sig med Skydegeværer uden Bajonetter. Det tilraades at fremstille Ladestokkene af Jern.

Endelig skal hele Mandskabet, foruden Geværerne, forsynes med Pikker, Hølcer og Forke, alle paa lange Skafter.

Hvad Vaabenøvelserne angaar, finder Kancelliet det nødvendigt, at Skytterne fortrinsvis uddannes i at lade og skyde, medens de med Pikker armerede øves i Marchering og „Geværfalden“ og i at formere Delinger, at der ikke skal afstedkommes Uorden. Naar da Øvelsen har varet noget, og Forsættet: at blive Øjenvidne til Borgernes Flid og Lærvillighed, er naaet, er ogsaa Hensigten med Vaabenøvelserne naaet, den, at værne for det elskede Kongehus og Fødeland imod alt fjendtligt Anfald.

Den 29. Marts approberer Stiftamtet Valget af Befalingsmænd for det borgerlig Militære i Assens, nemlig ved 1ste Afdeling:

Kaptejn, Købmand Storm Schmidt
Premierløjtnant, Farver Hans Lund
Sec. Løjtnant, Brandinspektør Glørfeldt
Fændrik, Købmd. Jørgen Dreier
Adjutant, Brændevinsbrænder Caspar.

Underofficerer:

Maler Jens Møller
Værtshusholder Vilh. Marcussen

Skomager Herman Meyer
 Skomager Jochum Oltien
 Haarskærer Abraham Engelbreth
 Urmager Ernst Villumsen
 Skomager Hans Jørgensen.

Ved 2den Afdeling:

Kaptejn, Købmd. Hans Hansen
 Pr. Løjtn., Købmd. Chr. Trochmann
 Sec. Løjtn., Urmager Nic. Ostenfeldt
 Fændrik, Købmd. Jens Lindegaard.

Underofficerer:

Feldbereder Chr. Simonsen
 Kleinsmedesvend Jørgen Jørgensen
 Skomager A. Jørgensen Schang.

Som man vil se, er den borgerlige „Rang“ brugt som Rettesnor, Købmændene øverst, Haandværkerne i 2den Række, henholdsvis Officerer og Underofficerer.

Der udveksles fremdeles Skrivelser mellem de tre Instanser, Byfoged, Stiftamt og Kancelli om en Mængde Enkeltheder, saaledes approberer Stiftamtet et Forslag om Farven paa en Kokarde, der skal bæres af hele Korpset og en for Officerer og Underofficerer valgt Uniform. I denne Forbindelse synes man i nogen Grad at være ved at gaa over Gevind, naar man har ansøgt om at maatte bære Guld-Epauletter og Guldkrammer paa Hattene. Stiftamtet henviser til højere Resolution, idet ogsaa de andre Korpser indenfor Amtet har gjort Forslag herom. En Maanedstid efter bevilger en kgl. Resolution det ansøgte Pragtudstyr.

At forøvrigt endel Smaating endnu trænger til at ordnes, fremgaar af, at Stiftamtet d. 30. April skriver til Nelleman, at han skal meddele Korpset, at dette i Tvivlstilfælde skal henvende sig til ham; han skal

saa foranstalte, hvad der efter Omstændighederne findes passende. Noget senere, d. 23. Maj, besvares en Forespørgsel fra Assens om, hvorvidt Apotekeres og Købmænds Karle, Herskabers Domestikker og voksne Drengene skal indtages under 2den Afdeling, derhen, at den kgl. Resolution i sin Tid har bestemt, at alt tjenstdygtigt Mandskab skal bidrage til Byernes Forsvar. Ingen vaabendygtig kan fritages, medmindre der foreligger særlig Resolution.

D. 28. Maj meddeles, at de førømtalte 200 Geværer er ankomne til Odense, og Nelleman anmodes om at lade de 50 Stkr., der er bestemte for Assens, afhente.

Af en Liste over Mandskabet pr. 1. August ses, at dette ved de to Afdelinger bestaar i henholdsvis 112 og 136 Mand. 2den Afdeling har 72 Haandværkskarle og andre Bosiddende og Bevæbnede; desuden har 18 Ungkarle anskaffet sig Uniform, bestaaende i kort, grøn Kjole med sort Krave og Kantning paa Ærmeopslaget, lange graa Bukser, sort Kokarde „med lidet rødt og grøn Fjeder, lidet rødt udi Enden, bæres tvers over rund Hat“. 46 Gaardskarle er ej bevæbnede og ikke øvede formedelst Mangel paa Geværer og deres Uduelighed i at bære dette Vaaben. 1ste Afdelings 2 Tambourer og 1 Piber har gjort Tjeneste ved 2den Afdeling, der synes at have 5 Delinger. Hermed forekommer det da, at Institutionen er ude over Begyndelsesvanskelighederne, og Aaret efter, d. 19. April, anmoder Chefen for Borgerkorpset Byfogeden om at lade anvise en ny Excerplads, da den hidtidige er opløjet. Det er da formodentlig ved denne Lejlighed, Excerpladsen flyttes fra sin hidtidige Plads mellem Kaals Mølle-dam og Melbyvej (ældre Kort over Bymarken i Matrikulsarkivet) til sin senere Plads, der nu hører Sukkerfabriken til.

Yderligere styrkes Formodningen om en lykkelig Tilendebringelse af Sagen derved, at Kongen d. 11. Juni s. A. resolverer som følger:

Vi have ladet Os forelægge Beretningen om Borgervæbningens Tilstand i Danmarks Købstæder, og ligesom Vi med Glæde have erfaret Borgerskabets ufortrødne Beredvillighed til at deltage i Landets Forsvar, og Øvrighedens Nidkærhed i at lede Folkets varme Patriotisme

til dette vigtige Maal, saa ville Vi ogsaa, at Vort Danske Kancelli tilkendegiver Stifts- og Amtsøvrigheder Vort allerhøjeste Bifald med deres embedsmæssige, gode Forhold, og Borgerskabet Vor Tak og Tilfredshed med de utvetydige Prøver, de have givet Os paa under-saatlig Hengivenhed og sand Fædrelandskærlighed.

Fraset nogle Afskedsansøgninger fra enkelte Officerer, der enten føler sig for gamle eller er blevet korpulente, og Ansættelser i deres Sted, hører man intet til Korpsset før 11. Maj 1804, da en kgl. Resolution, grundet paa Forestillinger fra Finanskollegiet, bestemmer, at den Gæld, Købstæderne har paadraget sig ved de til Væbningen anskaffede Geværer, ialt 15,192 Rdl. 75 Skilg., skal anses som en ved Krigsurolighederne i 1801 foraarsaget Udgift „for Vores Kasse“. „De for bemeldte Sum anskaffede Geværer ville Vi af kongelig Naade skænke Købstæderne under den Forpligtelse, at hver Stad for Fremtiden til Borgervæbningen stedse for egen Regning vedligeholder et lige Antal Geværer, og ved Afgang sørger for manglende Erstatning.“

Endnu forefalder nogle større eller mindre Begivenheder; saaledes fritager Kancelliet efter Konference med General Postamtet de to Vognmænd, der staar for Tur, naar Befordringsvæsenet har Brug for dem, fra at deltage i Øvelserne, senere ligeledes de tjenstgørende Postkarle. 12. Juli 1804 anmodes Stiftamtet om at tilstille Borgervæbningernes Officerer et Exercerreglement. I September skriver Kancelliet til Stiftamtet om at foranledige, at Korpsene begynder deres Efteraarsøvelser, og fra Stiftamtet faar Nelleman Ordre til fremtidigt ved hvert Aars Udgang at indberette, hvormange Officerer, Borgere m. v. der har Geværer.

15. Januar 1805 meddeles det Stiftamtet, at, da det er paalagt de kommanderende Generaler i hver Provins en Gang aarligt at inspicere de Borgerkorps, der forekommer indenfor deres Kommandokreds, „saa skal denne Præsentation ske højtideligen, og har derfor samtlige Borgervæbninger i begge Riger ved den aarlige Præsentation for den kommanderende General at gøre ham samme Æresbevisning som Linjetropperne efter Ceremonireglementet er befalet at gøre ham;

der skal dog ikke stilles Skildvagt ved det Hus, hvor han bor, men samtlige Magistratspersoner skal møde ved Præsentationen.

12. September 1805 bevilges Storm Schmidts Afsked, og den skal ske paa ærefuld Maade paa Grund af hans lange Tjeneste. Det tillades ham fremdeles at bære Officersuniform og Epaulet efter sin Grad, dog med den Forandring, at Kraveopslagene og Rabatterne, hvis de tjenstgørendes Uniformer dermed er forsynet, bliver af samme Farve Klæde som Kjolen, og at han kun maa bære een Epaulet paa højre Skulder.

*Assens Borgervæbnings Uniform 1837
(Stik af Chr. Bruun)*

Den 27. Maj 1806 faar den ny Chef, J. C. Dreier, Besked paa, at Officererne ved begge Afdelinger skal bære ens Uniform, og her faar vi saa endelig at vide, hvorledes denne har taget sig ud, nemlig rød Kjole med sort Krave og Opslag. Men nu ønsker 1ste Afdelings Officerer en Forandring, nemlig carmoisinrødt Klæde med grønne eller lyseblaa Opslag og Kraver. Videre gør Dreier opmærksom paa, at der savnes Svar paa to tidligere rettede Spørgsmaal, der gaar ud paa, at man, som det er Tilfældet andre Steder, maa bære en hvid Fjeder i Hatten.

Det maa herefter indrømmes, at der er forekommet et og andet af det, Erik Arup fornøjer, eller ærgrer sig over, men der er gaaet nogle Hundrede Aar, Tiderne er andre, og — forresten: havde ikke Adelsmændene Struds-fjedre i de forgyldte Hjelme? Det kan ikke benægtes, men hvor bliver saa Besynderligheden i den borgerlige Mentalitet af?

20. August 1806 faar Apoteker Albinus Afslag paa en Ansøgning om, at hans Provisor, Barfod, paa Grund af, at han har taget

Eksamen, maa fritages for Borgervæbningspligter. Afslaget motiveres ved, at Barfod, enten han har taget Eksamen eller ikke, hører til Borgerklassen.

21. August 1807 skriver Stiftamtet til Nelleman, at det har modtaget Brev fra den kommanderende General for Fyen og Langeland, hvorved Stiftamtet anmodes om at indkomme med Rekvisition paa Krudt og Kugler eller Bly til de i hans Omraade værende Borgerkorps. Det skal beregnes efter 20 Skud pr. Mand, der har Gevær, hvert Pund regnet til 40 Kugler. Nelleman skal indsende Vogne og Fustager, og Føreren skal henvende sig til Artilleriløjtnanten i Odense. Fremdeles skriver Generalen, at Købstæderne i Stiftet, fra Nyborg Arsenal, kan faa de Geværer, de har forlangt: Odense 100, Assens 50, Middelfart 30, Kerteminde 40, Bogense 30, Svendborg og Faaborg er ikke nævnt.

Fra September 1807 forekommer en Liste over Assens Borgervæbning, der viser følgende Tal:

Borgerskabet, eller 1ste Afdeling, 3 Officerer, 6 Underofficerer, 80 Gemene. 2den Afdeling 3 Officerer, 6 Underofficerer, 62 Gemene. Skarpskyttekorpset 1 Anfører, 33 Gemene. Spydkorpset 2 Anførere, 10 Underofficerer, 80 Gemene. Til de 3 første Afdelinger haves 170 Geværer med Bajonet og 19 uden. Patrontasker med Lædertøj haves til 189 Mand. 4de Afdeling er bevæbnet med Spyd og Forke.

Forøvrigt tilføjes der i denne Indberetning følgende, der viser, at man ogsaa i Assens har taget Forholdsregler overfor Muligheden af fjendtlige Angreb:

I Kirketaarnet en Vagt, som holdes fra Morgen til Aften, besørges af Skipperne og andre Søfolk som de paalideligste paa dette Sted; herfra kan hele Farvandet overses.

En Vagt af 2 Mand holder Nat og Dag Vagt ved Strandporten; dens Pligter er dels at fordre Passer af de Rejsende, dels Tilsyn med Havnen.

En Vagt af 2 Mand paa den nordre Side af Byen, 2 Vagter hver paa 2 Mand paa den søndre Side. De udsættes om Aftenen og afløses

Kl. 12 Nat. Desuden patruljerer en Underofficer og een Mand til forskellige Tider om Natten for at paase, at Vagterne er aarvaagne og paa deres Post.

At ødelægge eller borttage Skibene her i Havnen vilde næppe lykkes for Fjenden, naar Angrebet kun sker af en enkelt Sluppe, men kom flere, vilde det falde vanskeligt for Borgervæbningen at forsvare Havnen. „Jeg indstiller derfor — og det er hele Byens Ønske —, at det maatte behage Deres Velbaarehed at beordre en Kommando i Nærheden af Byen ved den sydlige Side, hvorfra fjendtlige Skibe kan ventes, som kunde kaldes til Hjælp, om der skete Landgang.“

Der forekommer stadig Ordre fra Stiftamtet om Afholdelse af Øvelser, og d. 10. Juni 1813 skriver fynske Generalkommando til Stiftamtet med Anmodning om, at Væbningerne i samtlige Byer maa beordres til at vaabenøves engang om Ugen.

23. Juni 1815 ansøger Jørgen Fentz om Afsked som Sec. Løjtnant, men idet han i saa Fald skal indbetale 50 Rdl. til en Fond, der er stiftet ved Plakat af 11. Maj 1804, foretrækker han at blive i Tjenesten.

Denne Fond skulde etableres paa Grundlag af Tilskud paa 50 til 500 Rdl. fra saadanne velstillede Borgere, der ønskede sig fritagne for Tjeneste, og Indtægten skulde anvendes til at erstatte de mindre bemidlede det Indtægtstab, der fulgte af deres Deltagelse i Øvelserne. Erstatningen skulde ydes med 1 Mark for 3 til 6 Timers Tjeneste, og i Forhold hertil for længere Tid. Fondet skulde styres af en Kommission, bestaaende af den højstkommanderende ved Korpset, 1 af Magistraten (eventuelt Byfogeden) og en tjenstgørende af Haandværkerstanden. Der skal afholdes maanedlig Samling og aflægges Regnskab til Overøvrigheden, der atter indberetter til Kancelliet.

Det sidste, man hører om Borgervæbningen i Assens, gennem de Dokumenter, der findes i en Pakke i Landsarkivet for Fyen, og hvorfra de her meddelte Træk fra dette Tidsrum, Aarene 1801 til 1816, er tagne, er et Brev fra Kancelliet. Det besvarer en fra den daværende Chef, Kaptajn Kühle, modtagen Ansøgning om at faa bevilget en

Fane, en Tromme og en Pibe. Svaret gaar ud paa, at de to sidste kan indkøbes formedelst 30 Rdl. og for Kæmnerkassens Regning; Fanen bør fremskaffes ved Subskription.

Kæmnerkassen og dens Regnskaber; ja, ogsaa den har lidt at fortælle om vort Emne. Det første Aar, 1801, har Regnskabet en særlig Post for „Det Borgerlige Militære“, betegnet ved Bogstavet D. og omfattende følgende Udgifter:

Reparationer, derunder af Fane og Tromme	29 Rdl. 1 Mk. 4 Skilg.
Transport af Geværer fra Odense til Assens	2 — 1 — 11 —
Mundering til Tambour og Piber	41 — 0 — 8 —
For Hatte	2 — 0 — 4 —
Reparation af Geværer	26 — 0 — 72 —
Papir til Patroner	1 — 0 — 72 —
Krudt efter Regning	57 — 0 — 80 —
Krudtpatroner til begge Afdelinger	4 — 0 — 32 —
For Gevinster til 1ste Afdelings Skydeøvelser	9 — 0 — 40 —
— — — 2den Afdeling	6 — 0 — 0 —
Købmand Bryde for Bly	12 — 0 — 46 —
Tambour- og Piberløn	12 — 0 — 0 —
	205 Rdl. 1 Mk. 1 Skilg.

De følgende Aar har endel lignende mindre Udgifter. 1802 har af større Poster 183 Rdl. 56 Skilg. til Patrontasker, Gehæng og Bajonetter, i 1803 en Udgift til Skive og Gevinster paa 14 Rdl. 51 Skilg. Løn til Trommeslager og Piber samt Gevinster gaar igen i alle Regnskaber til 1812, Aaret efter findes ingen Løn udbetalt, og med dette Aar forsvinder Post D. af Regnskaberne, og hvorledes dette saa skal forklares, faar staa hen.

Men saa sker der atter noget, der indblander Kongen i den Del af Assenshistorien, vi her beskæftiger os med. Ved Frederik d. VI's Død i 1839, og Prins Christian Frederiks Tronbestigelse, bliver Prins Frede-

rik Carl Christian (Fr. d. VII) Kronprins, Guvernør over Fyens Stift og tillige kommanderende General over Nørrejylland og Fyen. I den sidste Egenskab inspicerer han, som vi har set, det var Tilfældet med andre kommanderende Generaler, Købstædernes Borgervæbningskorps. Han boer paa Frederiksgave fra 1840 til 1847, og Assens, der altsaa laa ham særlig nær, er vel navnlig blevet Genstand for hans Opmærksomhed.

— — —
I en Henvendelse til Kongen fra Danske Kancelli, dateret 11. Januar 1843, hedder det:

„Deres Majestæt har allernaadigst paalagt Kancelliet at afgive allerunderdanigst Betænkning over den hermed tilbagefølgende, af Gouvernøren over Fyens Stift, Hans kongelige Højhed Kronprinsen, underdanigst nedlagte Forestilling om Ophævelse af Borgervæbningen i Assens og en forandret Organisation af det derværende Brandkorps. I denne Henseende skulde Kollegiet i dybeste Underdanighed tillade sig at bemærke Følgende:

Hans kongelige Højhed har i fornævnte Forestilling udviklet, hvorledes Højstsamme, naar han har inspiceret i Assens Købstad, stedse har fundet, at den derværende Borgervæbning i ingen Henseender svarede til sin Bestemmelse, og hvorledes han, efter allerede i Aaret 1840 at have bragt det Spørgsmaal paa Bane, om ikke Borgervæbningen burde ophæves, og som en Politiafdeling forenes med Brandkorpset, — hvilket imidlertid, da Pluraliteten af Borgerne paa en Raadstueforsamling erklærede sig derimod, dengang sattes i Bero — nu ved den sidste Inspektion, som Højstsamme har foretaget i Købstaden, er kommen til den Overbevisning, at en Forandring som ommeldte bør iværksættes, hvori ogsaa baade Amtmanden over Odense Amt og Kommunalbestyrelsen har erklæret sig enige, og har Højstsamme derfor indstillet:

1. at Borgervæbningen i Assens maa ophæves, og dens Mandskab indgaa under Brandkorpset, som organiseres saaledes, at det faar en egen Politiafdeling, og

2. at det med Forestillingen indsendte Forslag af Kommunalbestyrelsen til et nyt Reglement for Brandkorpset i Assens, med de Modifikationer, som maatte findes fornødne, maa blive sanktioneret.

Ligesom Kancelliet ved flere tidligere Lejligheder og senest i allerunderdanigst Betænkning af 23. Marts forrige Aar til Omdannelsen af Borgervæbningen i Kerteminde, har tilladt sig at yttre, at det i Almindelighed turde være mest stemmende med de mindre Købstæders Tarv, om Borgervæbningerne forandredes til Brand- og Politikorps, hvilken Forandring og med Hensyn til et betydeligt Antal Købstæder har vundet allerhøjeste Bifald, saaledes maa Kollegiet ogsaa aldeles tiltræde den fremsatte Indstilling om en Forening af Borgervæbnings- og Brandkorpset i Assens til et Brand- og Politikorps.

Kollegiet har derfor tilladt sig indtil videre at tilbageholde det ovennævnte, med Hans kongelige Højheds Forestilling fulgte, og ved Deres Majestæts allerhøjeste Reskript af 28. f. M. Kancelliet tilstillede, af Kommunalbestyrelsen i Assens udarbejdede Udkastreglement, tillige med Amtmandens Bemærkninger til samme, i Forventning af, at det maatte behage Deres Majestæt i Lighed med, hvad der i lignende Tilfælde har fundet Sted, allernaadigst at bemyndige Kollegiet til at forsyne et Reglement for et Korps af den ovenmeldte Beskaffenhed med endelig Approbation.

Med disse Bemærkninger indstilles Sagen til Deres Majestæts allernaadigste Resolution.“

Det skal bemærkes, at denne Afskrift hidrører fra en Kopi; Originalen har — saalidt som Kronprinsens Indstilling — været at finde i Rigsarkivet, men af elskværdigt meddelte Oplysninger fra Landsarkivet for Fyen fremgaar, at Kronprinsens Beklagelser over Borgerkorpset gaar ud paa manglende Orden og Disciplin.

Forøvrigt er den her meddelte Kancelliindstilling foroven forsynet med følgende Paategning: Vi bifalde allernaadigst den af Gouvernøren i Fyens Stift, Hans kongelige Højhed Kronprinsen, i Forslag bragte Forening af Borgervæbnings- og Brandkorpset i Assens til et Brand- og Politikorps, og ville have Vort danske Kancelli bemyndiget

til at forsyne et Reglement for et Korps af bemeldte Beskaffenhed med endelig Approbation.

Kongens Underskrift mangler naturligvis paa Kopien, men at den har været at finde paa Originalen, fremgaar af, at Kancelliet under 23. August s. A. approberer det omhandlede Reglement for Brand- og Politikorpset i Assens.

De 4 første Punkter omfatter baade Brandkorps og Politikorps og lyder saaledes:

1.

Den hidtilværende Borgervæbning i Assens ophæves ifølge kongelig Resolution af 12. Januar d. A., og i dennes Sted organiseres et Korps, under Navn af Brandkorps, hvorunder en særskilt Afdeling, hvis Bestemmelse skal være ikke blot at holde Orden i Ildebrandstilfælde, men ogsaa, naar og hvor, i og ved Købstaden og paa dens Grund saadant anses fornødent, at assistere Politiet efter Ordre fra Politimesteren.

2.

Som en Følge heraf ophøre de forhen ved Borgervæbningen ansatte Officersposter. De hos Borgerkaptejnen værende Faner, Trommer m. v., den foregaaende Borgervæbning vedkommende, overleveres til den ved Brandkorpset ansættende, højstkommanderende Officer.

3.

Under Brandkorpset høre alle Byens Borgere og Indvaanere, som forhen hørte under Brandkorpset og Borgervæbningen, saavel første, som den i sin Tid værende 2den Afdeling, hvilke alle ere pligtige til at forrette Tjeneste ved Korpset, hvortil de ansættes.

4.

Efter Indstilling fra Politimesteren udnævnes Officererne ved Brandkorpset af Amtmanden og kan ligeledes af ham afskediges; men Underofficersposternes Besættelse, ligesom den øvrige Fordeling af Mandskabet, hver til sin Post, overlades til Brandkaptejnen og Secondløjtnanten ved Politikorpset at bestemme, ved hvilket af disse Korpser et Individ skal ansættes.

Idet de følgende Punkter — fra 5te til 7de — drejer sig om Detailler i Brandkorpset, udelades de her; Punkt 8 gælder derimod Politikorpset og lyder saaledes:

Politikorpset bestaar af: En Secondløjtnant, 2 Underofficerer, 24 Mand og en Tambour. Løjtnanten udnævnes og afskediges af Amtmanden efter Indstilling af Politimesteren, men til Underofficerer vælger Politimesteren de dertil bedst skikkede.

Mandskabet udtages fornemmelig af Borgervæbningens 1ste Afdeling, dog tillades det de Handelsbetjente og Kontorister, der ville anskaffe sig den for Korpset bestemte Uniform, at indtræde i dette Korps, naar de dertil af Politimesteren i Forbindelse med Brandkaptejnen og Secondløjtnanten ved Politikorpset anses kvalificerede.

De følgende Punkter, 10 og 11, omhandler begge Korps og ordinerer, at enhver, der efter tidligere, kongelige Anordninger hører eller hørte under Brandkorpset og Borgervæbningens 1ste eller 2den Afdeling, skal gøre Tjeneste ved det Korps, ham befales; dog kan man efter Ønske fritages for at blive Officer.

En Brandret paakender alle de Sager, der efter Forordning af 24. Januar 1761 sorterer under den. For Politikorpsets Vedkommende endvidere de Sager, der tidligere sorterede under den borgerlige Krigsret. Denne Ret skal bestaa af Politimesteren, Brandkaptejnen, Brandinspektøren og Løjtnanten ved Politikorpset. Retten skal tillige erklære sig om alle Ansøgninger om Fritagelse for Tjeneste ved Korpset.

Punkt 12, der omhandler Mulker for forskellige Forseelser og Præmier for udvist Duelighed, synes alene at dreje sig om Brandkorpset. Pkt. 13 bestemmer Brandofficerernes Uniform. Om Politikorpset hedder det sammesteds i denne Forbindelse, at Officerer og Mandskab vedbliver at bære den borgerlige, militære Uniform og Armatur.

Det næste, der forekommer af større Træk i Politikorpsets Historie, vedrører egentlig ikke Assens-Korpset. Det er Lov om Brandvæsenet i Købstæderne med Undtagelse af København af 21. Marts

1873. Heri hedder det: „Forsaavidt Købstaden ikke har et eget Politikorps, eller dette paa Byraadets Andragende af Justitsministeren bevilges opløst, skal der af de i Brandkorpset Tjenestepligtige dannes en egen Ordensafdeling med Forpligtelse til ved Ildebrande og andre overordentlige Lejligheder under Politimesterens Befaling at bidrage til Ordens Overholdelse. Mandskabet i denne Afdeling skal forsynes med Sidevaaben eller Politistav og med et særligt Politiskilt.“ Politikorpset i Assens er jo vedblevet at bestaa, skønt man ved en enkelt Lejlighed kommer i Tvivl om dets Eksistens. Det sker i 1856, at Realskolen i Assens bliver oprettet, i hvilken Forbindelse der udskrives en Ekstraskat. En Malermester Ernst blev misfornøjet med den nye Ordning af Skolevæsenet; han vidste ikke, at paagældende Ekstraskat var landsomfattende og en Følge af en almindelig Omordning af Skolevæsenet. Redaktøren af det lokale Blad, Chr. Karup, forklarede ham Sagens rette Sammenhæng, men modtog et injurierende Brev fra Maleren, anlagde Sag imod ham og fik ham idømt en Bøde paa 20 Rdl., som Ernst undgik ved pro forma at sælge sin Ejendom. Karup lod ham sætte i Gælds fængsel, og saa gik det løs. Redaktøren og hans Avis boede i den sydligste af de to Gaarde for Enden af Torvet, der forsvandt ved Banens Anlæg. Her skete det, hvad Karup beskriver i 1½ Spalte i sit Blad, og saaledes:

„En vildført, forført, maaske lejet Hob paa ca. 100 halvdrukne Personer med et lejet, tysk (formodentlig haderslevsk) Musikkorps i Spidsen kom fra Gældsarresten i Mandags Aftes og har tilføjet mig og mine en saa pøbelagtig Mishandling, og udøvet et saa groft Brud paa offentlig Fred og Orden, at man ikke skulde tro det muligt, at slige Optrin kunde foregaa i et civiliseret Land, eller i en By, hvor Politivirigheden handler med den Kraft og Bestemthed, som den bør, og som det vel er dens Pligt overfor aabenbare Voldsmænd, mod en fredelig Mand, der stod paa Lovens og Rettens Grund.“

For at faa Ende paa Optøjerne maatte Karup gaa ind paa, at Maleren blev løsladt af Arresten, men alle Vinduer var da slaaet ind hos Karup ved Hjælp af Mursten og Kampesten.

Hvor Politiet var henne? Og Politikorpset? Ja, Karup sendte gentagne Gange Bud til Politimesteren, Buchwald, men han kom først tilstede ved Titiden, da Tumulterne havde staaet paa i 4 Timer, og erklærede sig ude af Stand til at udrette noget med den Styrke, han raadede over. Og alt imens var Sagvolderen, Ernst, under Skrig og Skraal ført fra Fængslet til sin Bolig.

I Betragtning af denne utrolige Affære kan det maaske tilgives nærværende Forfatter, at jeg i mit Arbejde, „Assens gennem 700 Aar“, uagtet de af og til forekommende Tegn paa, at der hele Tiden har været et og andet om en Væbning, et Politikorps, ansaa det for givet, at ialtfald *nu* var alt sligt en saga blot.

Men der var et saadant Korps, og, at det ikke optraadte ved en Lejlighed som denne, forbliver en Gaade.

Det næste og, indtil nu, det sidste, man hører til mere omfattende Bestemmelser om det foreliggende Thema, er fra en „Vedtægt angaaende Brandvæsenet i Assens Købstad“, dateret 13. Februar 1928, og bekræftet af Stiftamtet 17. August s. A. Heri hedder det: 3die Af-snit, Paragraf 12

Om Politi- eller Ordenskorpsen.

Det nuværende Politikorps bliver bestaaende og danner det i Lov af 21. Marts 1873 ommeldte Ordenskorps.

Det bestaar af:

- 1 Løjtnant
- 3 Underofficerer og
- 25 Mand.

Løjtnanten og Underofficererne udnævnes af Politimesteren, de sidstnævnte efter Indstilling af Løjtnanten.

Korpset staar under Politimesterens Overkommando og har at bistaa Politiet ved Ildebrande som Vagt eller ved Afspærring m. v., ligesom det i overordentlige Tilfælde af Politimesteren kan anvendes til Ordenens Overholdelse.

Assens Politikorps 1904

Ansættelse til Korpset sker ved Session, for saa vidt den fornødne Tilgang ikke kan faas ad Frivillighedens Vej, i hvilket Fald Politimesteren ansætter, efter at Løjtnanten er hørt.

Paragraf 13.

I Tjenesten kan Korpset bære Uniform, bestaaende i blaa Frakke med gule Knapper, blaa Hue med gul, ulden Snor paa Kanten, Støvler, samt Sabel. Løjtnanten kan bære Secondløjtnants Distinktioner, Guldtrøse paa Kasketten og Sabel med borgerligt Felttegn. Underofficererne kan bære gule Snore paa Ærmerne og Sabel.

Hertil maa dog bemærkes, at der senere er sket en lille Ændring, idet Uniformerne har faaet grønne Kantninger og grønne Skulderstropper og Kraver.

Det kan vel anses for i høj Grad sandsynligt, at hermed er tillige de andre fynske Købstæders Historie fra dette Omraade antydet,

naar bortses fra Aarstal for de forskellige Udviklingstrin, Uniformernes Farver o. l.

Og en Undersøgelse af slige Detailler vilde føre ud i endeløse Vidtløftigheder, bl. a. ogsaa af den Grund, at senere Tidens Arkivsager synes at befinde sig i en beklagelig Mangel paa Ordning, og vi maa indskrænke os til at fortælle om de andre Byer, hvad der under disse Omstændigheder har ladet sig oplyse.

Idet vi begynder med Odense, da foreligger her et Arbejde: F. M. Andersens „Odense borgerlige Korps i det 19. Aarhundrede“. Titelen siger jo, at Forfatteren ikke beskæftiger sig med tidligere Tidens Borgervæbning, og han beretter kun kort om dennes Restituering under Frederik d. VI, som vi imidlertid har hørt om under Assensvæbningen. Der forelaa dog — synes det — i Odense et Undtagelsesforhold, idet Tilværelsen af nogle andre frivillige Korps noget indskrænkede Pligten til at tjene i Borgervæbningen. Et af disse Korps var „Det ridende, grønne Korps“, om hvilket fortælles, at det blev til i 1743, og aabenbart som et Udslag af Tidens hyperloyale Følelser for Kongehuset, idet dets Opkomst skyldes, at endel af de bedste Borgere, som det hedder, ønskede at paradere tilhest for den engelske Prinsesse Louise under hendes Rejse gennem Landet, paa Vej til Bryllupet med Kong Frederik d. V. Først nogle Aar efter, nemlig 26. Juni 1756, blev det formelt dannet. Det paraderede nu ved adskillige Lejligheder, under kgl. Majestæters og kgl. Højheders Odenseophold, men en Protokol, Chefen førte, ophører allerede i 1836. Tallet paa Mandskabet svinger stærkt, undertiden har det 50, til andre Tider blot 25 Medlemmer. Iøvrigt præges den omtalte Forhandlingsprotokol af Utilfredshed og Splid; endelig var det en ret kostbar Fornøjelse at være Medlem, det medførte jo Forpligtelse til Hestehold, og en i 1856 udnævnt Chef blev den sidste, idet Korpset ophørte et af de nærmest følgende Aar.

Videre forekom „Odense borgerlige Jægerkorps“, hvis oprindelige Navn „De unge Karles Korps“ tyder paa, at det har haft sin Oprindelse i Borgervæbningens 2den Afdeling, hvilket bekræftes af, at

dets Mandskab væsentlig bestod i unge Handels- og Haandværksvende, idet det dog ogsaa rekruteredes fra Borgere, der savnede økonomiske Forudsætninger for at kunne optræde i det ridende Korps.

Korpsets væsentlige Opgave synes at have været at gøre Vagt-tjeneste paa Slottet, naar Medlemmer af Kongehuset opholdt sig her. Forresten skiftede Korpset flere Gange Navn; det fik saaledes i 1857 Betegnelsen „Odense Politikorps“, idet endel Borgere da ansøgte om, at der af „det hele“ maatte dannes et Politikorps, som det var Tilfældet i andre Købstæ-

*Malermester N. Larsen
(f. 1810, d. 1885)
Chef for Assens Politikorps*

der; dette bevilgedes, og Instruksen lød paa, at dets Opgave skulde være Opretholdelse af indre Orden. Det blev — som andre Politikorps — underlagt Politimester og Amtmand. Men faa Aar efter, i 1861, fik det sit gamle Navn, „Odense borgerlige Jægerkorps“, og under denne Betegnelse blev det ophævet d. 5. Juli 1870.

Det skal som Afslutning paa disse Meddelelser om Odenseforholdene anføres, at, naar de maaske forekommer noget vidtløftige, er de paa den anden Side Uddrag af en Bog paa omkring 150 Sider. De andre fynske Byer tager — af gode Grunde — nemlig paa Grund af manglende Oplysninger, saameget desmindre Plads.

Om Bogense kan saaledes blot berettes, at Politikorpset dér formelt blev nedlagt d. 13. September 1937, efter at det ikke var mønstret i den forudgaaende Snes Aar. I Middelfart bestod endnu i 1893 en „Brandkorpsets Ordensafdeling“ paa 30 Mand; om Tiden for dennes Ophævelse vides intet. Borgervæbningen skal være ophævet ca. 1848. Faaborg Borgervæbning blev ophævet d. 11. September

1841, om det derpaa instituerede Politikorps vides blot, at det ikke fungerer mere. Svendborg Borgervæbning blev ophævet i 1847, og om det stedlige Politikorps, der fulgte efter, gælder det, at det sidste Gang fungerede ved Svendborg Klædefabriks Brand i 1896; det er formelt aldrig nedlagt. I Nyborg blev Væbningen ophævet saa sent som d. 23. April 1870. Ogsaa her er naturligvis et Politikorps opstaaet omtrent samtidigt, og en Nyordning — som andetsteds vel sagtens ved en Brandvedtægt — truffet d. 30. Juni 1893, hvor Korpset betegnes som Ordenskorps, bestaaende af 24 Borgere. Dettets Endeligt er ikke uinteressant.

Den 21. August 1901 modtager Brandinspektøren følgende Skrivelse:

„Da undertegnede Medlemmer af Nyborg Ordenskorps ved Slotsmøllens Brand d. 19. ds. har faaet den Opfattelse, at de Pligter, som vi formodede at paahvile os ved et saadant Tilfælde, ikke er overensstemmende med Avtoriteternes Opfattelse af disse, ser vi os nødsaget til at bede os fritaget for Hvervet som Medlemmer af Ordenskorps, og udmelder vi os derfor af Brandkorps i Henhold til Paragraf 11 i Brandvedtægterne.“

(27 Underskrifter.)

Om Grunden til den Opposition, der her giver sig et saa kraftigt — og forresten respektindgydende Udslag — kan oplyses, at Korpset under den omtalte Brand havde spærret for Brandstedets nærmere Omgivelser, men Spærringen var ikke blevet respekteret af „nogle højerestaaende Personer“; de ignorerede Korpsets Dispositioner; det vilde man ikke finde sig i, men drog Konsekvensen, tog sit Tøj og gik.

Foruden det fremdeles bestaaende Assenskorps forefandtes der endnu et fyensk Korps, nemlig i Kerteminde, men idet dette kun havde været mønstret een Gang i de sidste forløbne 30 Aar, ansaa man det i Efteraaret 1938 for selvdødt; man ansøgte Byraadet om en formel og endelig Ophævelse. Denne blev bevilget, og af Landets formodentlig oprindelige 60—70 Korps eksisterer nu kun 4, de to

jyske, Ribe og Fredericia, et sjællandsk, Præstø, og endelig Assens-korpset.

Om dette sidste — vort egentlige Emne — foreligger, udover det allerede meddelte, ret naturligt lidet eller intet, der egner sig som Materiale for en Afhandling af blot nogenledes historisk Interesse.

Om de første Chefer for Korpset, dem der er forekommet fra 1843 og nogle Aar fremefter, vides intet. Først et Notat i Brandretsprotokollen for 15. September 1860 viser, at en Købmand P. Knap som Øverstbefalende indstiller nogle tjenstgørende til Afskedigelse og et tilsvarende Antal som stedfortrædende. Disse Indstillinger forekommer derefter i Tidens Løb med større eller mindre Mellemrum. Den her omhandlede Indstilling akcepteres af Amtmanden, de senere af Politimesteren i Assens. Iøvrigt fortæller Notatet, at Korpset da „kun“ havde 23 Medlemmer.

Den næste Korpschef synes at være en Malermester N. Larsen, der formentlig afløses af Boghandler Chr. Frisch. Denne fører nemlig fra 3. Juli 1876 en Protokol over Af- og Tilgang, og anfører sig som Løjtnant, til det 1893 meddeles, at han er afløst af Købmand Hans B. Bruun. Den 18. Juli 1895 udnævnes derefter Dampskibsekspeditor J. Jacobsen til Chef, og han fungerer, til han i 1909 afløses af Malermester N. M. Carstensen, der efter eget Ønske fratræder d. 27. September 1915. Forresten ses det af den fremdeles førte Protokol, at Korpset bestaar i 3 Delinger, i 1909 med ialt 26 Medlemmer, hvori indbefattet 3 Sergenter, en Korporal og en Underkorporal. Tilførslerne i Bogen afsluttes jævnlig med Ordene: „Øvelse, Skydning“, men i 1914 spiller Verdenshistorien ind i Korpsets Tilværelse; her anføres „ingen Skydning paa Grund af Verdenskrigen“. Det bør derefter noteres, at Korpset allerede paa et meget tidligt Tidspunkt, nemlig som en Arv efter Borgervæbningen, og allerede fra Slutningen af 1700'erne, faar udbetalt af Kommunen et Beløb af 29 Kr. aarligt til Præmieringen af god Skydning. Man vil mene, at denne Præmie skal hidrøre fra en Jord, skænket af en Dame til Væbningen og i den foreliggende Hensigt; men noget nærmere herom kan ikke siges. Op-

*Bog- og Papirhandler Chr. Frisch
(f. 1826, d. 1893)
Chef for Assens Politikorps*

klaringen vilde medføre omfattende Undersøgelser i Landsarkivet.

N. M. Carstensens Efterfølger blev Bogbinder Marius Olsen, der altsaa blev Løjtnant i September 1915. Han meddeler, at Korpset er overtaget med en Beholdning af 29 Sabler, laant af Tøjhusmuseet, og opgiver Medlemstallet til 28, et Tal, der, hvad andre Tilførsler viser, kun varierer med et eller to, men iøvrigt indbefatter 1 Kommandersergent, 1 Sergent, 1 Overspillemand og 5 Spillemand. Den 8. Oktober 1915 fortæller Protokollen om Dagens Program, det, der var, er og bliver det gældende,

det typiske: Korpset stillede paa Torvet Kl. 2 Eftermiddag til Udrykning til Øvelse og Skydning. Der foretoges Marschtur ad korteste Vej nord om Byen. Meddelelse fra Løjtnanten om dennes Ansættelse. Øvelse i Formationer under Marschen. Derefter Salonskydning paa Hotel Phønix' Keglebane. Paa Grund af Ammunitionsmangel (fremdeles Verdenskrigen) kunde den sædvanlige Riffelskydning ikke foretages. Fraværende uden lovlig Grund var 1 Mand, der idømtes en Bøde paa 2 Kroner.

Det bør dog tilføjes, at det hænder, at „Vejen nord om Byen“ afløses af Ture til Aa eller Helnæs, endog ved en Lejlighed af Sejlads til Baagø og Øvelser dér. Muligvis ligger der ogsaa en Afvigelse fra en Regel i et andet Forhold; nærværende Meddeler erindrer fra ret tidlig Tid, at en Amtsstuefuldmægtig Andreas Jørgensen da fungerede som „Feltpræst“; en saadan nævnes endnu med Mellemlum lige op til den senere Tid. Hvorledes det forholder sig nu i saa Henseende, mangler der Oplysning om; i sin Tid forlød det, at dennes Opgave

var at fugte Organerne, og det, at det senere er en Bryggeridirektør, der har det spøgefulde Hverv, kan tyde paa, at intet er ændret i denne Funktion.

Den 10. Juni 1936 androg Løjtnant Marius Olsen, der nu havde tjent Korpset i 40 Aar, om Afsked, og Politimester Ewald udnævnte Sagfører, cand. jur. Otto Vilhelm Erik Ernst til hans Efterfølger. Og hermed føles det, at der kom nyt Blod i Aarerne. Den ny Chef er særdeles interesseret og initiativrig. Assenskorpsets Enetilværelse har trykket; der er jo, som før bemærket, fra Vesterhav til Østersø kun 4 Korps tilbage. Nogle faa Maaneder efter sin Ansættelse arrangerede Ernst et Besøg hos Kollegerne i Fredericia. Det foretoges pr. Bil, og Datoen for Begivenheden var d. 25. September 1937. Fredericia Dagblad har et indgaaende Referat af den festlige Sammenkomst, men vi maa nøjes med nogle korte Træk. Korpsene mødtes paa Hyby Fælle, hvor de præsenteredes og præsenterede for hinanden. Derefter Skydning om Præmier, Frokost, hvor Fredericiakorpset var Vært, og fortsat Skydning, nu dog Fugleskydning. Kl. 5 afsluttedes Skydningen, hvorefter man tog til Fredericia, hvor Stadens Mindesmærker toges i Øjesyn. Kl. 10 Aften drog Assensfolkene hjem.

Vi kan derefter slutte med at fortælle, at Korpset for saavidt har foretaget en Udvidelse, som der saa sent som i Efteraaret 1938 er dannet en Forening af forhenværende og nuværende Medlemmer af Assens Politikorps med det meget sympatiske Formaal at vedligeholde Traditionerne, dyrke gammelt og godt Kammeratskab og holde Interessen for Korpset vedlige.

Hertil vil yderligere bidrage, at man har indstiftet et Hæderstegn for henholdsvis 40, 25 og 10 Aars god Tjeneste. Og som et Udslag af Glæden over alt dette indviede man d. 15. April 1939 en ny Korpsfane.